

कथा

भारताच्या महान स्वातंत्र्य संग्रामातील अज्ञात नायकांच्या

झलकारी बाई (1830-1858)

ठिकाण: झाशी, उत्तर प्रदेश

जेव्हा आपण झाशीच्या राणी लक्ष्मीबाईबद्दल बोलतो, तेव्हा आपण खरी एक नाव समोर येते - जी तिच्यासारखीच शूर होती आणि जिची कथा तितकीच प्रेरणादायी आहे. ती होती - **झलकारीबाई.**

तिचा जन्म झाशीजवळील दलित कोळी कुटुंबात झाला. लहानपणीसुद्धा ती सामान्य मुलींसारखी नव्हती - शेतात काम करण्याबरोबरच ती तलवारबाजी, घोडेस्वारी आणि नेमबाजी शिकली. असे म्हणतात की, तिने एकदा वाघाशी एकहाती सामना केला होता.

जेव्हा राणी लक्ष्मीबाईनी 'दुर्गा दल' नावाने स्त्रियांची फौज तयार केली, झलकारीबाई त्यात सामील झाल्या. तिचे धैर्य आणि नेतृत्व पाहून राणी तिला आपला विश्वासू मानू लागली.

1857 मध्ये झाशीला इंग्रजांनी वेढले होते. राणीला गडाबाहेर नेणे आवश्यक होते जेणेकरून ती उर्वरित सैन्यात सामील होऊ शकेल.

मग झलकारीबाईनी अनोखी योजना आखली. ती हुबेहुब राणीसारखी दिसत होती. तिने राणीचे कपडे परिधान केले, दागिने घातले आणि सैन्यासमोर जाऊन स्वतःची राणी अशी ओळख करून दिली आणि इंग्रजांचे लक्ष विचलित केले.

इंग्रजांना वाटले - '**आम्ही राणीला पकडले!**'. इंग्रजांना सत्य समजल्यावर धक्काच बसला.

शिकवण: झलकारीबाई आपल्याला शिकवतात की शौर्य जातीवर किंवा लिंगावर अवलंबून नसते. तिने आपला जीव पणाला लावून इतिहास बदलला. जेव्हा तुम्हाला भीती वाटते किंवा "मी एकटा काय करू शकतो/शकते?" तेव्हा झलकारीबाईची शिकवण आठवा.

कथा

भारताच्या महान स्वातंत्र्य संग्रामातील अज्ञात नायकांच्या

ऊदादेवी पासी — दलित कन्या, शूर शहीद

ठिकाण: अवध, उत्तर प्रदेश

ते वर्ष होते 1857. उत्तर भारतात संताप शिगेला पोहोचला होता. इंग्रजांच्या अन्याय व अत्याचाराला कंटाळून सर्वत्र बंडखोरी होत होती. या क्रांतीत एक नाव असं होतं, जी ना राजघराण्यातील होती ना श्रीमंत घराण्यातली होती - तर ती गरीब-दलित-शेतकरी कुटुंबातील होती. तिचे नाव होते - ऊदादेवी पासी.

उदादेवी या अवध (उत्तर प्रदेश) येथील रहिवासी होत्या. इंग्रजांनी अवधचे नवाब वाजिद अली शाह यांना हटवून लखनौवर कब्जा केला तेव्हा त्यांची पत्नी बेगम हजरत महल यांनी नेतृत्व स्वीकारले. उदादेवी बेगमच्या महिला सैन्याचा एक भाग बनल्या. देशाच्या स्वातंत्र्याच्या या चळवळीत त्याही सामील झाल्या. त्या फक्त एक सैनिक नव्हत्या तर - **त्या स्वतः एक नेता आणि एक प्रचंड शूर योद्धा होत्या.**

जेव्हा त्यांचे पती मक्का पासी इंग्रजांशी लढताना शहीद झाले तेव्हा उदादेवी यांनी शपथ घेतली - "**आता मी या परकीयांचा पाठलाग करीन आमच्या अवधमधून.**"

लखनौ काबीज करण्यासाठी इंग्रज सैन्य पुढे सरसावले तेव्हा उदादेवीने एक योजना आखली. बंदुका घेऊन ती एका मोठ्या पिंपळाच्या झाडावर चढली. इंग्रज सैनिक जवळ येताच झाडावर बसलेल्या उदादेवीने त्यांच्यावर गोळ्या झाडत. काही वेळातच त्या शूर वीराने **सुमारे आठ ते दहा ब्रिटिश सैनिकांना ठार केले.**

ब्रिटिश अधिकाऱ्यांना आश्चर्य वाटले की आपल्या सैनिकांना मारणारा हा भारतीय सैनिक कोण आहे? तेव्हा त्यांना समजले की कोणीतरी त्यांच्या माणसांना झाडावरून गोळ्या घालत आहे. इंग्रज अधिकाऱ्याने या माणसाला अटक करण्याचे आदेश दिले. जेव्हा सैनिक झाडाजवळ जाऊ लागले तेव्हा उदादेवीने स्वतःवर गोळी झाडून घेतली जेणेकरून इंग्रजांकडून पकडले जाऊ नये. जेव्हा इंग्रजांना समजले की त्यांच्या पुरुषांना मारणारा भारतीय सैनिक एक स्त्री आहे, तेव्हा त्यांना खरोखरच आश्चर्य वाटले, कारण **त्यांनी त्यांच्या आयुष्यात असा योद्धा पाहिला नव्हता.**

शिकवण: उदादेवी पासीची कथा आपल्याला शिकवते की पराक्रम जात किंवा लिंगावर अवलंबून नसते. स्त्रिया फक्त घराची काळजी घेण्यासाठी नसतात. गरज पडल्यास त्या बंदूकदेखील उचलू शकतात. देशासाठी मरण्याची तळमळ प्रत्येकाच्या हृदयात असू शकते. उदादेवींची प्रेरणा घेऊन आपण आपल्या हक्क-अधिकारांसाठी आवाज उठवायला पाहिजे.

कथा

भारताच्या महान स्वातंत्र्य संग्रामातील अज्ञात नायकांच्या

मातंगिनी हाजरा – गोळ्यांसमोर तिरंगा धरून उभी असलेली आजी

ठिकाण: मिदनापुर, पश्चिम बंगाल

ही कथा आहे एका वृद्ध महिलेची. जी ना सैनिक होती ना नेता... पण तिच्यात होती- स्वातंत्र्याची आवड. त्यांचे नाव होते- मातंगिनी हाजरा.

मातंगिनी यांचा जन्म 1870 मध्ये बंगालमधील एका छोट्या गावात झाला. गरिबी आणि संघर्ष हे लहानपणापासूनचे त्यांचे सोबती होते. लहान वयात लग्न, त्या नंतर लगेचच पतीचे निधन. पण या दुःखांनी त्या तुटल्या नाही, उलट कणखर बनल्या.

गांधीजींनी इंग्रजांविरुद्ध मिठाचा सत्याग्रह सुरू केला. वयाच्या 60 व्या वर्षी मातंगिनी हाजरा यांनीही चळवळीत उडी घेतली. त्यांनी गावोगाव जाऊन लोकांना स्वातंत्र्यलढ्याशी जोडायला सुरुवात केली. हे केल्याने इंग्रजांनी त्यांना तुरुंगात टाकले. पण यामुळे त्या घाबरल्या नाहीत. ब्रिटिश राजवटीविरुद्ध लढण्यासाठी लोकांना संघटित करत राहिल्या.

1942 मध्ये भारत छोडो आंदोलनाला सुरुवात झाली. मातंगिनी आता 72 वर्षांच्या झाल्या होत्या, पण धाडसाने त्या अजूनही तरुण होत्या. एके दिवशी त्यांनी गावातील 6000 लोकांसह तिरंगा घेऊन मिदनापूरमधील पोलीस चौकीच्या दिशेने कूच केली. तेथील युनियन जॅक काढून तिरंगा फडकवण्याचा त्यांचा उद्देश होता.

ब्रिटीश सैनिक घाबरले - आणि गोळीबार करू लागले. सर्वजण मागे हटले, पण मातंगिनी थांबल्या नाही. त्यांना तीन गोळ्या लागल्या. पण त्या पडेपर्यंत तिरंगा त्यांच्या हातात फडकत राहिला.

त्याच्या शेवटच्या श्वासातही एकच शब्द होता - 'वंदे मातरम'.

शिकवण: मातंगिनी हाजरा आपल्याला शिकवतात, देशभक्ती वयावर अवलंबून नसते. जर हृदयात साहस असेल आणि आपला हेतू योग्य असेल तर एक म्हातारी स्त्रीसुद्धा साम्राज्याची मुळे हलवू शकते. आपण सर्व आज स्वातंत्र्यात आहोत ते अशा हजारो लोकांच्या बलिदानामुळे, आणि हे आपण कधीही विसरू नये.

कथा

भारताच्या महान स्वातंत्र्य संग्रामातील अज्ञात नायकांच्या

दुर्गाबाई देशमुख: तरुण वय, मोठे स्वप्न

ठिकाण: राजमुंद्री, आंध्र प्रदेश

आंध्र प्रदेशातील राजमुंद्री नावाच्या शहरात १९०९ मध्ये एका सुंदर मुलीचा जन्म झाला. तिचे नाव होते **दुर्गाबाई देशमुख**. ती श्रीमंत कुटुंबातून आली नव्हती - तिचे वडील नरसिंह राव आणि आई कृष्णा वेंकटरत्नम्मा हे एका सामान्य कुटुंबातील होते. मात्र, दुर्गाबाईची स्वप्ने मोठी होती.

ज्या वयात मुले खेळणी खेळतात; अशा **10 वर्षांच्या असताना दुर्गाबाईनी** मात्र काहीतरी वेगळंच ठरवलं होतं! त्यांनी काकीनाडा शहरात महिलांसाठी चळवळ सुरू केली, **हिंदी शाळा** सुरू केली. तिने आईसह **500 हून अधिक महिलांना हिंदी शिकवले**- जेणेकरून त्या देशाच्या स्वातंत्र्याच्या लढ्यात सामील होऊ शकतील.

एक दिवस, **महात्मा गांधी आणि कस्तुरबा गांधी** त्यांच्या शाळेत आल्यावर एवढ्या लहान मुलीचे धाडस आणि मेहनत पाहून ते म्हणाले- "**ही खरी देशभक्त आहे!**" त्या दिवसापासून दुर्गाबाईनी **खादी परिधान करायला सुरुवात केली** आणि इंग्रजांनी बांधलेल्या **इंग्रजी शाळा** यावर बहिष्कार टाकला.

दुसरं धाडस ऐका - त्या **आठ वर्षांच्या असताना** त्यांचा बालविवाह झाला, पण जसजशा त्या मोठ्या झाल्या त्यांनी या लग्नाला विरोध केला; पतीला सोडले आणि **अभ्यास पूर्ण करण्याचा निर्णय घेतला**. त्यांनी **BA, MA आणि वकिलीचे शिक्षण घेतले** आणि नंतर मद्रास (सध्याचे चेन्नई) येथे वकिली केली.

पण वकील बनणे हे त्यांचे स्वप्न नव्हते - त्यांचे स्वप्न होते **देशाची सेवा करणे**. त्यांनी **मिठाचा सत्याग्रह आणि भारत छोडो आंदोलनासारख्या आंदोलनात भाग घेतला; अनेक वेळा तुरुंगवासदेखील भोगला**.

स्वातंत्र्यानंतर दुर्गाबाईनी '**आंध्र महिला सभा**' नावाची संस्था स्थापन केली. ही संस्था आजही शाळा, रुग्णालय आणि अनाथाश्रम चालवते. पुढे त्या **संविधान सभेच्या सदस्यही बनल्या** - म्हणजे त्यांनी आपल्या देशाचे संविधान बनवण्यात सहभाग घेतला. **बालविवाह, हुंडा आणि पर्दा पद्धत यांविरोधात आवाज उठवणाऱ्या त्या पहिल्या महिला होत्या**.

त्यांच्या कार्यासाठी भारत सरकारने **1975 मध्ये** त्यांना '**पद्मविभूषण**' या पुरस्काराने सन्मानित केले.

शिकवण: दुर्गाबाई आपल्याला शिकवतात की जर आपला निश्चय मजबूत असेल तर कोणतीही मुलगी - कितीही लहान असली तरी - मोठा बदल घडवून आणू शकते. शिक्षण, धाडस आणि मेहनतीच्या जोरावर ती देशाची दिशा बदलू शकते. दुर्गाबाईची कथा प्रत्येक मुला-मुलींसाठी प्रेरणादायी आदर्श आहे.

कथा

भारताच्या महान स्वातंत्र्य संग्रामातील अज्ञात नायकांच्या

मल्लू अक्काची कथा: जंगलापासून तुरुंगापर्यंतचा संघर्ष

ठिकाण: वारंगल, आंध्र प्रदेश

खूप वर्षांपूर्वीची गोष्ट होती. आंध्र प्रदेशातील एका छोट्या गावात एक मुलगी होती - तिचे नाव होते **मल्लू**. त्यांचे वडील शेतकरी होते, पण जमीनदारांच्या शोषणामुळे त्यांचे जगणे कठीण झाले होते. गरीब शेतकऱ्यांकडून जबरदस्तीने भाडे कसे वसूल केले जाई आणि जो कोणी विरोध केला त्याला मारहाण केली जाई - हे मल्लूने लहानपणापासून पाहिले होते.

मल्लू लहान होती, पण तिचे मन खूप मोठे होते. फक्त **11 वर्षांची** असताना तिने पहिल्यांदा ब्रिटीश सरकार आणि जमीनदारांच्या विरोधात घोषणाबाजी केली. ती 13 वर्षांची होईपर्यंत **तेलंगणा आंदोलना**मध्ये सामील झाली होती.

हळूहळू मल्लूअक्का **जननेता झाल्या**, **लोकांच्या हक्कांसाठी** लढत होती. **गुप्त बैठका** घेऊन लोकांना हक्काची **जाणीव करून देत असे** आणि जेव्हा गरज पडेल तेव्हा तिने **बंदूक उचलायलाही मागेपुढे पाहिले नाही**.

एके दिवशी, मल्लू आणि त्याच्या साथीदारांनी एका जमीनदाराच्या घरातून धान्य चोरले आणि ते गरिबांमध्ये वाटले. काही लोक म्हणाले - 'ही चोरी आहे!' पण मल्लूअक्काचे उत्तर सोपे आणि खरे होते. "**इंग्रज आणि जमीनदार आपल्याकडून सगळं लुटून नेतात. आपण त्यांच्याकडून परत घेऊन गरिबांमध्ये आणि भुकेल्यांमध्ये वाटतो. ही चोरी कशी होऊ शकते?**"

मल्लू 15 वर्षांची असताना तिला **अटक झाली**. इंग्रजांना वाटले की ही मुलगी आता काही करू शकत नाही. मात्र तुरुंगातही मल्लूने हार मानली नाही. तिथेही तिने कैद्यांना शिकवणे, समजावणे आणि प्रोत्साहन देणे सुरू केले.

पुढे मल्लू अक्का आंध्र प्रदेश विधानसभेची सदस्य झाली. तिने नेहमीच जनतेची सेवा केली आणि कधीही सत्तेचा गैरवापर केला नाही. ती **नेहमी म्हणायची, 'मी नेता नाही, मी जनतेचा मित्र आहे.'**

शिकवण: तुम्ही तरुण असो वा वृद्ध, अन्यायाविरुद्ध आवाज उठवणे महत्त्वाचे आहे. धैर्य, सत्य आणि इतरांसाठी जगण्याची भावना हीच खरी ताकद आहे. बदल घडवून आणण्यासाठी तुम्हाला मोठ्या पदाची गरज नाही, तर मोठ्या मनाची आणि दृढ संकल्पाची गरज आहे.